

УДК 378.015.311:[378.016:811.111]

**DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN THE MODERN YOUTH
WORLDVIEW FORMATION IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH
РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Gryzhenko H. Yu. / Гриженко Г. Ю.

Senior Lecturer / ст. викладач

*Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 68-Desantnykiv 10, 54003
Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, вул. 68
Десантників 10, 54003*

Анотація. Стаття спрямована на те, щоб розглянути важливість формування навичок, які знадобляться при опрацюванні інформації, а саме – навичок критичного мислення, які необхідно розвивати при вивченні будь-якого навчального предмету. Однією з актуальних проблем сучасного життя стала необхідність вміти працювати з інформацією, яка оточує людину з усіх боків. На прикладі власного досвіду проведення занять з англійської мови автор доводить необхідність використання усіх можливостей і створення спеціальних ситуацій, які сприятимуть досягненню цієї важливої мети.

Ключові слова: критичне мислення, формування світогляду, самовдосконалення, формулювання власної точки зору, аргументація

Вступ. Сучасна людина з усіх боків оточена неймовірним потоком інформації з найрізноманітніших джерел – книжок, телебачення, інтернет. Зазвичай така доступність будь-якої інформації вважається позитивним фактом і це насправді так – як стало популярним казати – інформація за один клік. Але все більше стає зрозумілим, що сучасній людині потрібно навчитись якось «фільтрувати» цей потужний потік інформації з метою вибрати найбільш важливе, потрібне саме зараз, а головне – таке, якому можна довіряти. Проблема неправдивої, невірної, а іноді й відверто сфальшованої інформації стала однією з найважливіших проблем сьогодення. Багаточисельні сучасні політичні і соціальні технології побудовані на явному або прихованому маніпулюванні, наданні недостовірних або однобічних фактів, що має на меті створення слухняних, вкрай лояльних громадян, які сприймають будь-яку інформацію, не піддаючи її ретельному аналізу. Для того, щоб захистити себе від подібного маніпулювання та вміти розумно використовувати різні факти, слід навчитися піддавати аргументованому сумніву та логічному аналізу будь-яку сумнівну або ненадійну інформацію. Особливо це стосується молодих людей, світогляд яких ще знаходиться у стані формування, які ще не мають достатньо розвиненого механізму критичного мислення, що дозволяє правильно сортувати отримані факти. Саме тому формування критичного мислення є однією з потреб сучасної освіти.

Основний текст. Іноді під критичним мисленням розуміють лише бажання не погоджуватись з чиеюсь думкою, прагнення критики заради критики. Це невірний і дуже поверхневий погляд на проблему. Критичне мислення в перекладі з давньогрецької означає «мистецтво аналізувати». Критичне мислення – це здатність до того, щоб мислити по-новому,

переглядати очевидне, планувати свою діяльність заздалегідь і водночас бути достатньо гнучким, щоб змінювати плани при виникненні такої потреби. Це здатність до мета-когнітивного моніторингу – самоусвідомленню власного процесу мислення, спостереження за власними діями при просуванні до поставленої мети, готовність виправляти помилки у разі потреби, пошук компромісних рішень та адекватна оцінка отриманої інформації. Людина, яка мислить критично, формує правильний погляд на навколишню дійсність, вміє використовувати альтернативне мислення, здатна аргументовано доводити свою точку зору. Це надає можливість чітко визначати проблему, успішно її розв'язувати і продуктивно і толерантно взаємодіяти з іншими людьми у цьому процесі. Така людина не буде сліпо виконувати накази, її важко обдурити і примусити діяти неналежним чином.

Формування такого типу мислення має бути постійно у центрі уваги освітнього середовища, тому що сучасному ринку праці потрібні освічені працівники, здатні до мобільності та постійних змін. Сучасний фахівець має бути творчою людиною, а несаможітній та залежна від чужої думки людина не може бути творцем. Отже мета сучасної освіти – формування людини, що оволодіває сукупністю певних знань, вмінь та навичок і водночас є самостійною особистістю, здатною до саморозвитку та готовності постійно пізнавати нове та самовдосконалюватись.

Інтерес до технологій розвитку критичного мислення виник у США та Канаді більш ніж півстоліття тому. Видатному американському мислителю Д.Дьюї належить думка, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не просто в наданні інформації тим хто навчається, а в тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення. Але ще у середині минулого століття швейцарський психолог Ж. Піаже наголошував, що людина вчиться, осмислюючи світ у термінах тих понять, якими вона вже володіє. У процесі осмислення, усвідомлення навколишнього світу людина змінює старі поняття і збагачує свою здатність пізнавати нове. Дослідження Ж. Піаже започаткували виділення двох рівнів мислення: першого порядку – таке, що виявляє та досліджує зв'язки між об'єктами; другого порядку – таке, що включає в себе думки про думки, пошук зв'язків між відносинами, знаходження балансу між реальним та можливим.

У 70 – 80 роках ХХ століття послідовники Ж. Піаже когнітивні психологи У. Нейсер (1976) та Д. Андерсон (1985) поширили його ідеї та методику викладання. Відповідно до цієї методики викладач має насамперед враховувати, якими поняттями оперують студенти, готувати їх до навчання, ставлячи запитання, брати під сумнів інформацію, шукати та вивчати її тощо. Дослідники критичного мислення Д. Андерсон (2000) та С. Метьюз (2003) пов'язують його з активним або «кооперативним» навчанням (тобто навчанням співпраці, співробітництва), де кожен студент не лише навчається сам, а й виконує певну роль у навчанні інших, де ніщо і ніхто не є істиною в останній інстанції, де поважаються інші точки зору, де навчальний простір створено таким чином, щоб зробити легкою та невимушеною співпрацю та комунікацію усіх студентів та викладача.

Засновник Інституту Критичного мислення М. Ліпман називає критичне мислення кваліфікованим, відповідальним мисленням, яке виносить правильні судження, засновані на врахуванні контексту, таке, що здатне виправляти себе, самовдосконалюватися. Він наголошує на необхідності формування навичок судження і використання методів інтегрування емоційного досвіду з процесом мислення не лише заради отримання певної кількості знань, а з метою сформуванню свідомий підхід до отримання будь-якої інформації у подальшому житті [8].

В нашій країні одним з тих, хто досліджував це питання є С. Терно, доктор педагогічних наук, професор кафедри історії України Запорізького національного університету. Він розробив теорію розвитку критичного мислення в Україні. Також питанню формування критичного мислення приділила увагу О. Пометун – український історик і методист історичної освіти, доктор педагогічних наук. Вона зазначила, що розвиток критичного мислення не дозволить маніпулювати людиною, допоможе створенню власної незалежної позиції. [4]

Звичайно, кожен навчальний предмет має свою специфіку, але кожен навчальний предмет має стати базою для розвитку критичного мислення у студентів. Тоді навчання стане шляхом, що спрямований на розвиток самостійного свідомого мислення молоді людини, створення її демократичного менталітету.

Під час проведення занять англійської мови можливо і необхідно створювати умови для цього процесу. Відповідно до А. Кроуфорда, В. Саул, С. Метьюза та Д. Макінстера кожне заняття починається із фази актуалізації, на початку якої відбувається аналіз вже вивченого, відомого – свого роду оживлення наявних знань – те, без чого не проходить жодне заняття англійської мови. Потім відбувається встановлення мети навчання та зосередження уваги на темі – так звана реалізація смислу та рефлексія.

Різні дослідники та педагоги погоджуються із тим, що один з ключових факторів розвитку критичного мислення є вміння ставити запитання різного рівня – від низького до високого [5]. Майже на кожному занятті англійської мови студенти читають та обговорюють тексти, які мають стати основою для розвитку саме такого вміння. Звичайно, спочатку студенти задають запитання про факти та деталі (де, коли, хто тощо), що відповідає низькому рівню. У подальшому їх треба привчати до запитань високого рівня – чому саме, як відбулася подія, як вплинула на діючих осіб – тобто при опрацюванні матеріалу потрібно вийти за межі лише фактів та окремих деталей. Наприклад, після прочитання оповідання американського письменника Т. Капота 'Christmas Memories' ('Різдвяні спогади') студенти намагаються, використовуючи деталі, з'ясувати в який період відбулася подія (йдеться про заборону алкогольних напоїв у США); по окремих деталях дійти до висновку, хто є героями оповідання, тому що автор не вказує на це прямо. Студенти мають аргументовано довести, що, скоріш за все, це молоді дівчата, виходячи із розвитку подій і деяких деталей (фруктовий пиріг та бісерний гаманець). Корисним є не лише обговорювати прочитане, а ще й виводити студентів на

розмову, не лише пов'язану зі змістом тексту, а також з їхнім власним досвідом, спрямовувати на професійну тематику. Наприклад, після обговорення змісту оповідання Т. Капоте 'Різдвяні спогади' студенти-психологи намагаються пригадати, описати, і, найголовніше, проаналізувати подібні ситуації, коли вони боялись чогось. Вони практикуються у спонтанному усному мовленні і водночас навчаються аналізувати причини своєї поведінки в даному випадку. Вони називають типові причини людських страхів і пригадують свої власні побоювання. Таким чином, оповідання стає платформою для аналізу та висновків, пов'язаних із професійними ситуаціями, які мають навчити студентів не лише бути критично мислячими, а й професійно підготовленими людьми. Взагалі, з точки зору Д. Дьюї, М. Ліпмана, Д. Халперн, А. Кроуфорда та ін. найважливішою умовою для розвитку критичного мислення є створення проблемних ситуацій під час навчання.

Інколи просте гумористичне оповідання може стати основою для створення саме таких умов. Після прочитання оповідання американського письменника Дж. Турбера (James Thurber) 'The Unicorn in the Garden' ('Єдиноріг у садочку') студенти мають зрозуміти, чому відбулася ця, на перший погляд, кумедна подія. Дружина зробила все можливе, щоб її чоловіка визнали божевільним і відправили на лікування, але сама потрапила у свою ж пастку. Автор не пояснює мотивів вчинків героїв і студенти мають можливість висловлювати свої припущення, пояснити приховані причини такої поведінки, погоджуватись чи не погоджуватись з думками інших – саме такі вправи привчають мислити критично. Головною задачею викладача є підібрати саме такий матеріал, який надає можливість роздумів, власної оцінки, неоднозначного трактування подій, який сприятиме зацікавленості та бажанню зрозуміти, зазирнути глибше і таким чином піднятися набагато вище, розвинути свої навички. Не менш важливим є правильна організація дискусії, де немає невірної думки, а є можливість довести свою точку зору, або змінити її під впливом думок інших учасників обговорення. Згідно з тлумачним словником дискусія – це вивчення в процесі аргументації ('examination by argument' (Oxford Dictionary)). Саме такої аргументації студенти навчаються в процесі розвитку навичок критичного мислення. Постійне розв'язання проблеми забезпечує опанування стратегією критичного мислення, де процес міркування має бути нестандартним, тому що при цьому відсутня так звана правильна відповідь – її треба знайти самому у процесі обговорення, осмислення чужих думок, формування та формулювання власної точки зору. При цьому відбуваються позитивні зміни – студенти не лише здобувають нові знання, а й набувають досвіду в нестандартному підході до розв'язання проблем.

Дуже продуктивною «вправою» є використання висловів відомих історичних особистостей, філософів, мислителів, які є доречними при обговоренні певної теми на заняттях англійської мови. Це надає необмежений простір для запитань високого рівня та висловлення власної думки. Особливо продуктивною є така діяльність під час занять зі студентами-істориками, які не лише обговорюють зміст висловлювання, а ще й можуть надати історичну

картину – ситуацію, яка призвела до цього висловлювання, стала приводом для певного діяча висловитись саме так відповідно до історичних подій. Але всеж таки головною задачею викладача є надати студентам можливість мислити критично – знайти відповіді на запитання вищого рівня – навіщо людина сказала саме таке і що мала на увазі. Гарним прикладом такого обговорювання може бути відомий вислів Вольтера «Якщо б Бога не існувало, його слід було б придумати» при вивченні теми «Світові релігії» студентами-істориками. Студенти мають самі зрозуміти ставлення філософа до релігії, її ролі у суспільстві тощо. Їм відомо ставлення Вольтера до церкви та служителів культури завдяки заняттям історії, але вони мають зрозуміти мотиви філософа, які спонукали його до висловлення такої думки. Такі дискусії спрямовані саме на розвиток критичного мислення, тому що потребують не лише фактичних знань, які також потрібні, а й ретельного осмислення, вміння робити висновки та навички наукового прогнозування.

Висновки. Поєднання професійної тематики із тематикою занять англійської мови мотивує студентів і таким чином сприяє створенню ситуацій, які допомагають у досягненні поставленої викладачем задачі. Отже, критичне мислення передовсім повинно бути спрямоване на формування власної незалежної позиції, здатності до нестандартних, нешаблонних висновків, самовдосконалення та критичного переосмислення власної діяльності, тверезої оцінки будь-якої інформації.

References

1. Anderson Dzh. (2002). Kognitivnaya psikhologiya [Cognitive Psychology] in SPb, 5th edition, 496 p.
2. D'yui Dzh.. (1999). Psikhologiya i pedagogika myshlenia. (Kak my myslim) /J. Dewey [Psychology and pedagogics of thinking. (How we think)], translation from English by Nikolskaya N.M., in M.:Labyrinth, 192 p.
3. Kraig G. (2002). Psikhologiya razvitiya G. Craig Human Development, [transl. from Engl.] in 1 edition internat., SPb, 992 p.
4. Pometun O. I., Pylypchatyna L.M., Sushchenko I.M., Baranova I.O. (2010) Osnovy krytychnoho myslennia [The Basis of critical thinking] in Ternopil', Navchalna knyha – Bohdan, 216 p.
5. Krouford A., Saul V., Met'yuz S., Makinster D. (2006). Tekhnolohii rozvytku krytychnoho myslennia uchniv [Teaching and learning strategies for the thinking classroom] A.Crawford, V.Saul, S. Matthews, D.Mackinster; Scientif. edition, preface by O.I. Pometun in K.'Pleyady', 220 p.
6. Tyaglo O. V. (2008). Krytychne myslennia: [Critical thinking] in X. Osnova, 187 p.
7. Halpern D. (2000). Psikhologiya krytycheskogo myshlenia [Psychology of critical thinking] in SPb, Piter, 512 p.
8. Lipman M. Thinking in education / Lipman M. – Cambridge: Cambridge university press, 1991. – 188 p.

Abstract. The article is dedicated to defining the necessity of developing skills essential for work with information, namely – critical thinking skills. Information surrounds people everywhere and it is vital to be able to work with it. Different subjects, including English, should be used for forming critical thinking skills. The examples of teaching them by the author are described in the article. Creating special situations in class is proved to be useful in achieving the goal.

Key words: critical thinking, worldview developing, self improvement, view point formulation, argumentation (reasoning)

Статья отправлена: 10.05.2018 г. © Гриженко Г.Ю.